

Aurel Chiriac

Oroján István / Ștefan Oroian kiállításának megnyitója

A Gyulán élő és alkotó képzőművész festményeiből és kisplasztikáiból nyílt kiállítás április 10-től a Budapesti Román Kulturális Intézetben (Budapest, VIII. Izsó u. 5.), melyet Prof. univ. dr. Aurel Chiriac nyitott meg. Az alábbiakban a professzor megnyitó szövegét közöljük.

Oroján István

Bajtai László felvételei

Örökségem, 2015

Ebben az évben Oroján István nem csupán szép életkorát (70 esztendő!), hanem fél évszázadon átívelő művészi pályáját is ünnepli. Voltak irányzatok a művészettörténetben, amelyek ennél kevesebb ideig tartottak, olyan kulturális trendek, amelyek ennél rövidebb idő alatt eltűntek.

Először 1992-ben találkoztunk, amikor a *Körösvidéki Múzeum* egy jelentős kiállításon mutatta be addigi munkásságát. A következetesség, az a „fegyelem”, ahogyan életét a közösségéért, valamint az eredetiség és a szépség szerelmeseinek áldozta, már a kezdetektől arra készítetted, hogy kettős szempontból figyeljek rá. Olyan emberről van ugyanis szó, aki mindig is a *tiszta emberi lelkiismeretet* és a *mélyleges művészi öntudatot* képviselte, s képviseli ma is.

Oroján István életműve úgy stílusát, mint üzenetét tekintve mindenki máséval összetéveszthetetlen, ám ami ennél is fontosabb: művészi részvétele egyenesen páratlan. Természetesen mivel mi, kritikusok folyamatosan „beskatulyázásra” kényszerülünk, az ő esetében talán egy *érzelmi konstruktivizmus*ról beszélhetünk. Noha alapos ismerője mindazon esztétikai elveknek, amelyeket a '20-as évek konstruktivista kiáltványai megfogalmaztak, továbbá olyan tanítvány volt, aki sosem tagadta meg mestereit (többek közt *Joan Miró*, *Kassák Lajos*, valamint egyetemi évei alatt *Vinkler László* volt az), neki sikerült – mondhatni akaratlanul – meghaladni az „iskolai szigort”. Ő ugyanis egy *részvételteljes* és *érzelmi konstruktivizmust* képvisel. Festészetem nem a Világ része, elhagyta a Földet, mint egy férgék által felemésztt

házat – mondta *Kazimir Malevics*, az irányzat egyik atyja. Az az érzelmi lüktetés, amely Oroján István munkáiból árad, pontosan ezt teszi – megszabadítja a művészetet minden földies vonástól, ám ezt nem csupán egy ideatikus demonstráció kedvéért teszi, nem azért, hogy az egyediség fényében tetszelegjen: a mértani formákat kifinomult és kiegyensúlyozott érzékiséggel telíti.

Azt is gyaníthatjuk, hogy az érzelmek és a plasztikus geometria sajátos ötvözése a művész egzisztenciális választásában is gyökerezik. Hátat fordított a nagy kulturális központok forgatagának, életét szülőfalujától, *Battonyától* nem messze, „elszigeteltségben” töltötte Gyulán. Olyan közegben alkotott, amely a történelmi idő korlátai között is képes volt megőrizni egy román dimenziót. Esetében kettős magányról beszélhetünk – egyrészt az alkotóműhely magányáról, másrészt az etnikai hovatartozásáról. Tehetségének hála, mindkét lehetséges hátrányt saját művészi életművének szilárd tartóoszlopaivá tudta átalakítani. Sőt, segítségükkel egy olyan mikrouniverzumot épített fel, melyben a művészi szigor fennköltisége találkozott az emberi lelket meghatározó alapvonalakkal.

Festményeire és grafikáira egyaránt jellemző a kétdimenziós kompozíciók iránti vonzalom. Plasztikus gondolkodásának meghatározó eleme a függőleges és vízszintes elrendezés, a román freskók és ikonok hagyományosan meghatározó kompozíciós vezérelve, Oroján István is szívesen alkalmazza ezt, ami ugyanis arra kényszeríti az alkotót, hogy sosem

Florin Trandafir Vasiloni, a gyulai román konzul gratulál a művésznek

céltalan kompozíciós elvek mentén építse fel műveit. Az összefüggések sugalmazásával ugyanis így létrejön a kommunikáció az alkotásait szemlélővel, s lehetővé teszi számára mindazon benső lelkiállapotok megtapasztalását, amelyek a művet ihlették. A színhasználat végső soron ugyanezt a művészi gondolkodásmódot követi – az uralkodó monokróm felületeket végtelenül finom tonális árnyalatok törik meg olyan ritmusban, amivel képesek *érzelmekkel feltölteni a fegyelmezett rendet.*

Oroján István szobrászatát is a mélységesen személyes regiszter jellemzi. A harmadik dimenzióhoz fordulás során, az anyagi perspektíva beemelésével, az ikonográfiai elveket és a *Brâncuși*-i eszméket ötvözi: csupán az alapvető formák maradnak, csak a meghatározó szimbólumok, kizárólag azok a dolgok, amelyek az emberi lény legmélyéig képesek elvezetni. Mégsem az ember primitív dimenziójáról

kell beszélünk, hiszen az idő által folyamatosan átfomált emberi lény lényegre törő leírásáról van szó. Nem primitív, hanem esszenciális, nem mitologikus, hanem tünékeny-szakrális. Szobrai a még bennünk pislákoló emberi vonásoknak egy-egy kifejeződései.

Oroján István meghatározó alkotó, akinek életművét – meggyőződésem – még nem sikerült teljes mértékben megfejteni, ugyanakkor művei hiányában képtelenek lennének elképzelni az elmúlt ötven év szellemi életét ebben a multikulturális közegben. Oroján Istvánt leginkább saját művei alapján lehet meghatározni, jellemezni. Olyan életmű az övé, amelynek benső tartalmai túlmutatnak mindenféle besoroláson és kritikusi kategorizáláson. Olyan életmű, ami magáért beszél, sőt benső kiterjedése – Brâncuși szavaival szólva – *a Mindenségről beszél...*

Nagy Lajos fordítása